

Orijinal Kaynak: Khurjekar, Sailee. (2021, December 02). "The Philosophy of Japanese Gardens," *The Philosophy Now*, Issue 146.

Atıf Şekli: Khurjekar, Sailee. (2021, Aralık 25). "Japon Bahçelerinin Felsefesi", Çev. Gülden Zuhal Beleçoğlu, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/japon-bahcelerinin-felsefesi

Japon Bahçelerinin Felsefesi

Sailee Khurjekar

Türkçesi: Gülden Zuhal Beleçoğlu

Batı felsefesi tartışmalarına diğer estetik geleneklerden kaynaklar ve anlayışlar getirmek aydınlatıcı olabilir. Öncelikle estetik alanında olmak üzere, entelektüel düşünce havuzumuzu geliştirmek amacıyla Japon bahçelerinin felsefesini tanıtmak istiyorum. Bunu yapmak analitik felsefede biçimsel özellikler hakkında düşünme tarzımızı geliştirebilir. Japon geleneğinin doğal nesnelere karşı yakınlığımızı, bunlara gösterdiğimiz empatinin önemini ve küçük olan şeyin de aslında güzel olabileceği fikrini nasıl vurguladığına kısaca değinmek istiyorum. Şu tanımları kullanacağım: İlk: 'doğal nesnelere' organik olarak var olan, insan etkileşiminden bağımsız şeylerdir, bir kozalak buna örnektir. İkinci olarak da: 'estetik deneyim' algılanan nesnenin herhangi bir algılanabilir özelliğinin sonucu olarak gözlemcinin hoşuna giden şeydir.

17. yüzyıldan beri canlıların boyutları ilgimizi çekmekte. Bu dönemde Robert Hooke'un resimli kitabı *Micrographia* (1665), halkın mikroskopi alanına ilk defa görsel açıdan erişmesine ve çıplak gözle görülemeyen soğan hücreleri veya bit anatomisi gibi unsurları incelemesine olanak verdi. Sanat-tarih boyutunda ise bebek evinin icadı minyatürlere karşı beğeniye beraberinde getirdi.

Ana akım analitik felsefede nesnelere biçimsel özelliklerine dikkat etmemiz gerektiği konusunda bolca yazı mevcuttur. *Kritik der Urteilskraft* (1970) [Yargı Yetisinin Eleştirisi] eserine özellikle değinilmek suretiyle estetik biçimciliğin tarihsel kökeni sıklıkla Immanuel Kant'a dayandırılır. Biçimsel değerlendirme, görsel ve mekânsal özelliklere dikkat çeker. Örneğin, bebek evinin içindeki bir koltuğun şekil, renk ve konumuna odaklanabiliriz.

Batı kanonu sanatsal değerlendirmede boyutun önemine değiniyor, tabii. Mesela Edmund Burke, *A Philosophical Enquiry into the Origin of Our Ideas of the Sublime and Beautiful* (1757) [Yüce ve Güzel Kavramlarımızın Kaynağı Hakkında Felsefi Bir Soruşturma] eserinde Güzelin küçüklüğünü tehditkâr olmayan; Yücenin büyüklüğünü ise tehdit edici olarak birbirinden ayırıyor. Buna rağmen analitik felsefenin estetikte boyutun oynadığı

rolü genellikle göz ardı ettiğini öne sürmek istiyorum. Beğenmenin Japon geleneğinden esinlenilmiş farklı bir yolunu teşvik etmek amacıyla doğal nesnenin boyutunun tek başına gözlemciye estetik deneyim yaşatabileceğini öne süreceğim. Bunu yapmak için de Japon avlu bahçelerini ve Kusamono Bonzai örneklerini kullanacağım.

Estetik Beğenin Nesneleri Olarak Sanat ve Doğa

Çevre estetiği, herhangi bir peyzajda neyi beğendiğimize ve neden beğendiğimize bakarak doğal dünyanın farklı özelliklerini inceler. Felsefeci Allen Carlson bir peyzajı beğenmenin iki temel yolu olduğunu önerir. Öncelikle gördüğümüz şeyin tamamına bakarak çevrenin bütününe değerlendiririz: Bir bahçeye gelip bahçe içindeki her şeyi takdir etmek buna örnektir. İkinci olarak da o alanın her bir ayrı kısmını değerlendiririz: Bir bahçedeki tek bir gardenya çiçeğini beğenmek gibi.

Yaklaşık MÖ 10.000'de ortaya çıkan ilk bahçeler hayvanların girmesini önlemek için çevresi bariyerlerle örülmüş küçük toprak parçalarıydı. Fakat yakın dönem bahçelerinin genelde güzellik, zevk ve kültür kavramlarını ifade ettiği düşünülür. Bahçecilik tarihinde doğa ve sanat işbirliği içindedir. Hatta 18. yüzyıl sanat tarihçisi (ve bir Britanya Başbakanı'nın oğlu olan) Horace Walpole bahçeciliğin ilk güzel sanatlardan biri olduğunu yazmıştı.

Bahçe tasarımı, doğa unsurlarının birbirlerini bütünlemesini sağlamak amacıyla doğayı belirli bir alan içerisinde planlama sürecidir. Bahçıvan, nesnelere nereye koyulması gerektiğine karar vermek için doğal nesnenin şekil, renk, doku ve yaşını dikkate alır. Örneğin gri, yeşil ve beyaz bitkilerden oluşan bir 'beyaz bahçe' içindeki çiçekler, çimenin yeşilliğini vurgulamak amacıyla merkeze veya bahçe sınırlarının çevresine dağıtılır. İngiliz bahçecilik kültürü bahçeyi gözlemleyen kişinin doğaya sanat olarak bakmasında yatar ve modern, doğal bir bahçe düzenleme tarzı İngiltere'de doğmuştur.

Japon geleneğinde bahçe tasarımı İngiliz geleneğine alternatif bir yaklaşım sunar. Doğal nesnelere özellikleri estetik bir tasarıma uymaları için değiştirilmez. 'İngiliz bahçesi' tasarlayan biri bir çalığı düzenli ve simetrik olsun diye, yalnızca gözlemciyi memnun etmek amacıyla, küçültebilir. Buna karşılık, bir Japon bahçesinde organik özellikler bahçedeki nesnelere doğallıklarını arttırmak amacıyla manipüle edilirler.

Bahçeler Felsefesi

Bahçeler felsefesi, bahçelerin halk açısından neden önemli olduğunu ve nasıl daha iyi korunabileceklerini araştırır; bahçelerin konum ve önemiyle ilgilidir. *A Philosophy of Gardens* (2006) [Bahçeler Felsefesi] kitabının da yazarı olan Profesör David Cooper, doğal nesnelere bilimsel rollerinin de ötesinde olan önemlerini vurgulamaktadır. Balkabağı

çorbasını ele alalım: Bu sebze vitamin, mineral ve antioksidan bakımından zengindir; sağlığımıza iyi gelir. Ayrıca bahçıvan sebzenin yetişmesini sağlamak için topraktaki suyu kontrol eder, güneş ışığı miktarını ayarlar ve yeterli gübreyi sağlar. Fakat balkabağının yaratıcı ve anlatımsal kullanımı ona özel bir önem yükler. Örneğin iyi bir yetiştirme süreci sebzenin canlı bir turuncu tonuna bürünmesini sağlar. Bu turuncu tonu, yetiştirildiği bahçenin genel güzelliğine katkı sağlayan estetik özelliklerinden biri hâline gelir.

Japon bahçeleri de benzer şekilde nesnelere anlam yükler. Bu bahçeler Edo Dönemi'nde (1603–1868) kendi özgün görünüşlerini geliştirerek Fransız ve İtalyan bahçelerinin simetrik tarzından ayrılmıştır. Japon bahçeleri asimetriktir, abartılı dekorasyonlardan yoksundur ve köprüler, taş lambalar, balıklar, kum ve su çanakları gibi 'doğal' nesnelere içerir. Bu bahçelerdeki sanat-doğa karışımı nesnelere doğal görünüşlerine şahitlik eder. Yapaylığa yer olmayışı ve eski materyallerin bolluğu sanatı en basit, en organik hâlinde sunar. Nesnelere bahçıvan tarafından kendi fiziksel doğalarının dışındaki elementleri sembolize etmeleri için dikkatle seçilir. Mesela 'taş bahçeleri' içindeki taşlar dağları sembolize eder.

Japon Avlu Bahçeleri ve Kusamano Bonsai

Tsuboniwa denen Japon avlu bahçeleri dikkatle seçilmiş kaya, ağaç ve çalılar gibi doğal nesnelere içeren küçük alanlardır. Avlu bahçeleri genellikle Zen tapınakları ve parklarda yer alır fakat küçük boyutları sayesinde ev sınırları içerisinde de yaratılabilir.

Minyatürleştirme, Japon geleneğinin bir parçasıdır. Bu bahçeler de bize Batı kültüründe bulunan minimalist yaklaşımdaki 'azı karar çoğu zarar' mantığına benzer bir şey sunar. Bahçeler toplamda dokuz on taneden fazla parça içermez, küçük ölçekli nesnelere oluşur ve bahçıvan önceden belirlenmiş bir estetik amacı; yani nesnelere çevrenin en iyi şekilde yerleştirme amacını gerçekleştirir. Avlu bahçelerinin yalınlığı, hangi parçaları ekleyeceğimizi estetik beğenimiz sayesinde bildiğimizi gösterir. Amaç, gözlemcinin görüş alanı içindeki her şeyi beğenmesine izin vermektir. Bir gözlemci avlu bahçesinde dikilip tam olarak neleri beğendiğini sayabilir: dört kaya, üç ağaç ve üç çalı. Çevresindeki alanın ilave yeşillikten yoksun olması, gözlemcinin nesnelere beğenmesini kolaylaştırır. Estetik olarak alakalı alanları tespit etmek daha kolaydır, özellikle de güzel çiçekler içeren ama genel anlamda kendisine bakmaktan zevk almadığımız bir otopark ile karşılaştırıldığında.

Küçültme sanatı Japon geleneğinde önemli bir ilkedir. Her bir bileşenin küçük boyutu, gözlemcinin çevrenin en iyi şekilde yerleştirme amacını gerçekleştirir. Avlu bahçelerinin yalınlığı, hangi parçaları ekleyeceğimizi estetik beğenimiz sayesinde bildiğimizi gösterir. Amaç, gözlemcinin görüş alanı içindeki her şeyi beğenmesine izin vermektir. Bir gözlemci avlu bahçesinde dikilip tam olarak neleri beğendiğini sayabilir: dört kaya, üç ağaç ve üç çalı. Çevresindeki alanın ilave yeşillikten yoksun olması, gözlemcinin nesnelere beğenmesini kolaylaştırır. Estetik olarak alakalı alanları tespit etmek daha kolaydır, özellikle de güzel çiçekler içeren ama genel anlamda kendisine bakmaktan zevk almadığımız bir otopark ile karşılaştırıldığında.

kayanın fazla küçük olması durumunda gözlemci buna yakından bakacağından çalılar ve ağaçlar arka planda kalır. Bu sebeple nesnelerin özgün boyutları estetik açıdan önemlidir.

Kelimesi kelimesine çevirisi ‘çimenden şeyler’ olan Kusamono Bonsai, dikildikleri topraklarda çimen; yosun ve bambu da bulunabilen küçük saksı bitkileri veya bodur ağaçlardır. *Kusamono* terimi bonsai'nin saksının merkezinde sergilendiğine işaret eder. Kusamono Bonsai bahçe koleksiyonlarının veya sergilerin parçası olabileceği gibi taşınabilir olmalarından ötürü evlere yerleştirilebilir. Bu ağaçlar aynı zamanda Japon felsefe geleneğindeki *wabi-sabi* kavramını temsil eder. *Wabi-sabi* faniliği, kusuru, asimetriyi ve doğal nesnelerin yalınlığını vurgulayan bir estetik yaklaşımdır.

Bonsai sanatsal amaçlar için yetiştirilir ve bunları yetiştiren kişi bonsai'yi küçük bir boyutta tutmayı amaçlar. Müdahale olmadan bu bitkiler karmakarışık hâle gelir. Bir sanatçı yakınındaki sanat dükkanında büyük boy tuval kalmadığı için küçük bir tuvale küçük bir tablo çizebilir. Kusamono Bonsai söz konusu olduğunda ise büyük bir tuvale asla ihtiyaç duyulmaz. Bahçıvan ‘bodur ağaca’ saygıyla ve özenle bakarak onu elinden geldiğinde küçük tutmaya çalışır.

Bonsai sahiplerinden oldukça fazla ilgi bekler. Birkaç yüzyıl yaşama potansiyeli olan bu bitkileri yetiştirebilmek için budama, sulama ve yeterli güneş ışığı gereklidir. Ağaç kendisini güzelleştirmesi ve hayatta tutması için bahçıvana güvenir ve bahçıvan bu sürecin yürütülmesinde bitki tarafından yönlendirilir. Çevresel estetik alanındaki çalışmalarıyla ünlü felsefeci Yuriko Saito, ‘talebi izlemek’ şeklinde çevrilen *kowan ni shitagu* adlı tasarım ilkesine dikkat çekiyor. Bahçıvan bonsai'nin taleplerine göre hareket ediyor, doğal olarak sergilediği şekle göre onu kesip buduyor. Bu, kendi hallerine bırakılan ve boyları yaklaşık iki metreye ulaşabilen ‘dış mekân’ bonsaisi ile karşılaştırılabilir.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org’da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.